बी. एड. प्रशिक्षणार्थींची मुल्यमापन कार्यशाळेतील उद्दिष्टप्राती.

सुवर्णा शिवराम पापळ,
ÃÖÖ×¾Ö¡ÖÖ²ÖÖ‡Ô ±ãú»Öê ´ÖÖ×Æü»ÖÖ
अध्यापक महाविद्यालय, नांदेड.

प्रस्तावना :-

स्वामी रामानंदतीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड अंतर्गत बी. एड. अभ्यासक्रमामध्ये जून २०१० पासून बदल करण्यात आला आहे. नवीन अभ्यासक्रमामध्ये विविध कार्यशाळांचा अंतर्भाव करण्यात आला आहे. या कार्यशाळा पुढीलप्रमाणे

कार्यशाळा	निर्धारीत गुण
आशययुक्त अध्यापन कार्यशाळा	30
शैक्षणिक मूल्यमापन कार्यशाळा	30
शैक्षणिक साहित्य कार्यशाळा	20
(पाठटाचण) पाठ नियोजन कार्यशाळा	10

वरील सर्वच कार्यशाळा बी. एड. छात्रअध्यापकांच्या दृष्टीने महत्वाच्या आहेत. मूल्यमापन प्रक्रियेद्वारे पूर्वनियोजित शैक्षणिक उद्दिष्टे किती प्रमाणत साध्य झाली आहे हे निश्चित करता येते. तसेच विद्यार्थ्यांना वर्गात दिलेल्या अध्ययन अनुभवांची परिणामकारकता निश्चित करता येते.

मूल्यमापन कार्यशाळेमध्ये विद्यार्थ्यांना पुढील कार्य करावयाचे आहे.

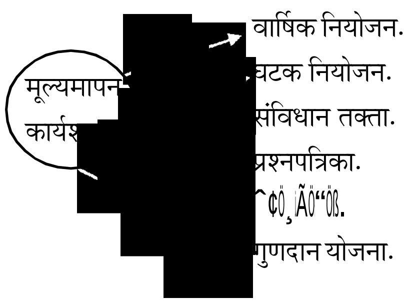

विद्यार्थ्यांनी वरील सर्वच संकल्पनांची ओळख व्हावी मूल्यमापन करतांना त्यांना उद्दिष्ठाधिष्ठित, घटनानुरुप, प्रश्नप्रकारानुसार प्रश्नपत्रिका काढता यावी. वार्षिक नियोजन, घटक नियोजन इ. चे महत्व लक्षात यावे. तसेच उत्तरसूची, गुणदान योजना तयार करता यावी ही या कार्यशाळेची मुख्य वैशिष्ट्ये †ÖÆêüŸÖ.

सदर कार्यशाळा राबवितांना नेमक्या कोणत्या बाबीमध्ये विद्यार्थ्यांना अडचणी आल्या, कोणता भाग कठीण वाटला, विद्यार्थ्यांना सदर कार्यशाळा यशस्वीपणे पूर्ण करण्यासाठी काय परिश्रम घेतले. या कार्यशाळेतून नेमके काय साध्य झाले व या कार्यक्रमामध्ये काही बदल अपेक्षित आहेत का ? या सर्व प्रश्नांची उत्तरे शोधण्याचा प्रयत्न या संशोधनातून केला गेला आहे.

*** संशोधनाची उद्दिष्टे :-**

01) बी. एड. महाविद्यालयात राबविल्या जात असलेल्या मूल्यमापन कार्यशाळेच्या नियोजना बद्दल माहिती घेणे.
02) बी. एड. महाविद्यालयात राबविल्या जाणाऱ्या मूल्यमापन कार्यशाळेच्या उद्दिष्टांचा अभ्यास करणे.
03) बी. एड. महाविद्यालयात मूल्यमापन कार्यशाळा राबवितांना येणाऱ्या अडचणींचा शोध घेणे.
04) उपक्रम राबवितांना येणाऱ्या समस्येवर उपाययोजना सूचविणे.
05) कार्यशाळेसाठी विद्यार्थ्यांनी केलेल्या स्वयंअध्ययनाची माहिती घेणे.

*** गृहीतके :-**

01) बी. एड. महाविद्यालयात विविध प्रकारच्या कार्यशाळा राबविल्या जातात.
02) कार्यशाळा राबविल्या जातांना विशिष्ट उद्दिष्टे डोळयासमोर असतात.
03) कार्यशाळेमध्ये विद्यार्थी सहभागी होतात.
04) मूल्यमापन कार्यशाळेमुळे अचूक उद्दिष्टधिष्ठित व वस्तूनिष्ठ मूल्यमापन करण्यासाठी मदत होऊ शकते.

*** व्याप्ती :-**

01) प्रस्तुत संशोधन हे सावित्रीबाई फुले महिला अध्यापक महाविद्यालय, नांदेड येथील विद्यार्थ्यांशी संबंधीत आहे.
02) प्रस्तुत कृती संशोधन हे बी. एड.च्या अभ्यासक्रमातील " मूल्यमापन कार्यशाळेशी " Ãö²ö¬ößÿö †öÆ.
03) सदर संशोधन हे बी. एड. च्या २०१०-११ या शैक्षणिक वर्षातील विद्यार्थिनीशी संबंधीत आहे.

*** मर्यादा :-**

01) प्रस्तुत संशोधन हे केवळ सावित्रीबाई फुले महिला अध्यापक महाविद्यालयातील विद्यार्थिनीपुरते मर्यादीत आहे.
02) प्रस्तुत संशोधन बी. एड. अभ्यासक्रमातील विविध कार्यशाळा व प्रत्याक्षिकांपैकी केवळ मूल्यमापन कार्यशाळेपुरते मर्यादीत आहे.
03) सदर कृतीसंशोधन हे चालू शैक्षणिक वर्ष २०१०-११ या कालावधीतील विद्यार्थिनीपूरते मर्यादीत आहे.

*** संशोधन कार्यपध्दती :-**

01) संशोधन पध्दती - प्रस्तूत संशोधनासाठी संशोधिकेने सर्वेक्षण पध्दतीचा वापर केला आहे.

02) संशोधन साधने - सदरील संशोधनाची माहिती मिळविण्यासाठी संशोधिकेने प्रश्नावली ¾ö ¯ö›ÿööôöÃö“öß“öö वापर केला.

03) जनसंख्या - सावित्रीबाई फुले महिला अध्यापक महाविद्यालय, नांदेड येथे एकूण ७४ विद्यार्थिनींनी प्रवेश केला आहे. त्यापैकी ९५% च्या वर नियमीत उपस्थिती असणाऱ्या विद्यार्थिनींची सहेतूक नमूना निवड पध्दतीने निवड करुन ५५ विद्यार्थिनींना या संशोधनासाठी निवडण्यात आले आहे. व विद्यार्थिनींनी प्रश्नावलीला दिलेला प्रतिसाद यांचे विश्लेषण करुन पुढील सारणी तयार करण्यात आली आहे.

*** <u>माहितीचे विश्लेषण</u> :-**

विद्यार्थिनींनी कार्यशाळेत येणाऱ्या अडचणी जाणून घेण्यासाठी प्रश्नावली देण्यात आली होती. प्रश्नावलीद्वारे त्यांच्याकडून अध्यापक अध्यापन पध्दती, कार्यवाही, नियोजन इ. विषयक माहिती घेण्यात आली.

त्याचे निष्कर्ष पुढील प्रमाणे, काही महत्वाचे निष्कर्षच येथे नमूद करीत आहे.

01) कार्यशाळेतील कोणता भाग जास्त अवघड वाटला - जास्तीत जास्त विद्यार्थिनींना कार्यशाळेतील संविधान तक्ता तयार करणे हा भाग अवघड वाटला. त्यानंतर वार्षिक नियोजन व नंतर घटक नियोजन व प्रश्नपत्रिका तयार करणे अवघड वाटणाऱ्या विद्यार्थीनींची संख्या अत्यल्प होती.

02) "संविधान तक्ता" ही संकल्पना बी.एड. ला प्रवेश घेतल्यावरच समजली असे सर्वच विद्यार्थीनींचे मत होते.

०३) मूल्यमापन प्रक्रियेमध्ये संविधान तक्ता खूपच महत्वाचा आहे हे प्रात्यक्षिक कार्यानंतरच समजले, केवळ तात्वीक भागावरुन त्याचे महत्व लक्षात येत नाही.

०४) उत्तरसुची व गुणदान योजनेमुळे मुल्यमापनात वस्तूनिष्ठता येते असे बहुतांशी विद्यार्थीनींने सांगितले.

०५) कार्यशाळेमध्ये स्वतः वार्षिक नियोजन, घटक नियोजन, संविधान तक्ता, प्रश्नपत्रिका, उत्तरसुची व गुणदान योजना तयार केल्यामुळे प्रत्येक संकल्पना व्यवस्थित समजली व त्याचे महत्व लक्षात आले.

06) "संविधान तक्ता" कसा तयार करावयाचा याचा प्रत्यक्ष Demo दाखविल्यामुळे विद्यार्थीनींना प्रत्यक्ष कृती सुलभ झाली. उत्तरसुची व गुणदान योजना तयार करताना आशय विश्लेषन महत्वाचे असल्याने अनेक विद्यार्थीनींचे मत आहे.

०७) संविधान तक्ता तयार करतांना तात्विक भाग समजणे आवश्यक असल्याचे मत विद्यार्थीनींनी व्यक्त केले.

०८) उदिष्ठांचे श्रेणीबध्द वर्गीकरण, प्रश्नांचे प्रकार, उपघटकांचा सारांश यापैकी एकजरी संकल्पना लक्षात आली नाही तर मुल्यमापन कार्यशाळेमध्ये प्रात्यक्षिक करणे अवघड जाते.

०९) मूल्यमापन कार्यशाळेमध्ये प्रत्येक कार्याचा (वार्षिक नियोजन, घटक नियोजन इ.) Demo दाखविण्यात आला नाही.

* विद्यार्थीनींनी केलेल्या स्वप्रयत्नांची माहिती घेण्यासाठी विद्यार्थीनींना पडताळासूची देण्यात आली होती, त्याचे निष्कर्ष पुढील प्रमाणे. ५५ विद्यार्थीनीं पैकी किती विद्यार्थीनींनी होय व नाही प्रतिसाद दिला ते पुढे नोंदविले आहे.

प्रश्न	**होय**	**नाही**
१) विद्यार्थीनी तात्विक भागाचे स्वयंअध्ययन करतात का ?	16	39
२) स्वतः इंटरनेटवरुन माहिती मिळविता का ?	02	53
३) प्रात्यक्षिक कार्य करताना जून्या प्रात्यक्षिक कार्याचा संदर्भ घेता का ?	19	36
४) इतर अध्यापक महाविद्यालयातील विद्यार्थीनींशी अभ्यासविषयक चर्चा करता का ?	04	51
५) आपल्या प्रात्यक्षिक कार्याशी सर्वोकृष्ठ प्रात्यक्षिकाशी तुलना करता का ?	07	48
६) कार्यशाळा सुरु होण्यापूर्वी स्वतः पूस्कातून संकल्पना समजावून घेता का ?	11	44
७) अडचणी आल्यास शिक्षकांशी चर्चा करता का ?	12	43
८) संविधान तक्ता, प्रश्नपत्रिका इ. तयार करण्याचा वारंवार सराव करता का ?	02	53
९) आपल्या कार्याचा Feedback मिळविण्यासाठी उत्सुक असता का ?	49	06
१०) गटचर्चा करता का ?	09	46

***अर्थनिर्वचन :-**

वरील माहिती वरुन असे लक्षात येते की प्रात्यक्षिक कार्याची, कार्यशाळेत करावयाच्या कार्याची कोणतीही पूर्वतयारी विद्यार्थीनी करीत नाहीत. इंटरनेटचा वापर अभ्यासासाठी करणाऱ्या विद्यार्थीनींची संख्या अगदीच अत्यल्प आहे. तसेच प्रस्तुत कार्यशाळा अभ्यासक्रमात नवीन असल्याने जूने प्रात्यक्षिक अहवाल संदर्भासाठी न मिळाल्याची खंतही बऱ्याच विद्यार्थीनींनी व्यक्त केली. केवळ शिक्षकांच्या अध्यापनावर अवलंबून राहणेच जास्त विद्यार्थीनी पसंत करतात.

x¿Ö±úÖ¸¡¿Öß :-

01) मूल्यमापन कार्यशाळेसंबंधी सर्व तात्विक भागाचे (वार्षिक नियोजन, घटक नियोजन, संविधान तक्ता, प्रश्नपत्रिका संपादन, गुणदान योजना, उत्तरसूची) प्रथम सखोल अध्यापन करुन नंतरच कार्यशाळा घ्यावी.

02) सर्व भागाचे अध्यापन झाल्यानंतर छोटी टेस्ट घेवून उदिष्टप्राप्ती कितपत झाली हे पहावे.

03) अप्रगत विद्यार्थीनींसाठी स्वतंत्र तासिका घ्यावी.

04) विद्यार्थीनींना स्वयंअध्ययनासाठी प्रेरणा दयावी.

05) महाविद्यालयात इंटरनेट सुविधा उपलब्ध करुन दयावी. Google search engine च्या वापराबद्दल मार्गदर्शन करावे.

06) आवश्यक संदर्भ साहित्य उपलब्ध करुन दयावे.

07) वार्षिक नियोजन, घटक नियोजन करतांना त्यातील बारकावे समजावून सांगणे आवश्यक आहे.

08) शाळेतील तयार वार्षिक नियोजन, घटक नियोजन विद्यार्थ्यांना एकदा पहायला दयावे व नंतर स्वतः तयार करण्यास सांगावे त्यामुळे विद्यार्थ्यांच्या शंका दूर होतील.

09) मार्गदर्शकांनी सांघीक अध्यापन करावे. प्रत्येकाने आपल्या भागाचे मार्गदर्शन करतांना शैक्षणिक साधनांचा वापर केल्यास परिणामकारकता ¾ÖÖœ¡»Ö.

10) शक्य असेल तेथे OHP, LCD Projector चा वापर करावा.

11) सर्वोकृष्ट प्रात्यक्षिक करणाऱ्यांसाठी प्रोत्याहनपर बक्षीस योजना असावी अथवा सूचना फलकावर अशा विद्यार्थीनीचे नावं लिहून अभिनंदन करावे.

12) अप्रगत विद्यार्थीनींना सराव करण्यास सांगावा.

13) प्रत्येक विद्यार्थीनीला आपल्या कामाचा feedback मिळावा यासाठी विद्यार्थीनींचे गट करुन प्रत्येक गटासाठी स्वतंत्र मार्गदर्शक असावेत.

14) विद्यार्थीनींचे गट केल्याने त्यांना गटचर्चा करता येईल. आपल्या मार्गदर्शकांशी मोकळेपणाने चर्चा करता येईल, अडचणी विचारता येतील